

ПУТІВНИК У ВИДАВНИЧІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Словник-довідник основних видавничих термінів

(для практики наукових установ) / переклад і упорядк. А.І. Радченко;
наук. редактор Н.П. Куземська. — К.: Академперіодика, 2009. — 72 с.

Здобуття Україною незалежності стало поштовхом і для бурхливого розвитку сфери книговидання. Однак зростання попиту на друковане слово спричинило наплив у вітчизняну видавничо-поліграфічну галузь великої кількості недостатньо кваліфікованих працівників. Поряд із книжковими й газетно-журнальними видавництвами при навчальних закладах, наукових, державних, громадських і комерційних установах утворилися й утворюються редакційно-видавничі підрозділи, нерідко укомплектовані недостатньо підготованими фахівцями. Через це «у такій важливій ділянці, як практичне застосування видавцями стандартів, панує повне безладдя і хаос».

Видавнича справа — особлива царина, яку мають знати не лише працівники видавництва і друкарень, а й усі, кому потрібно готувати до друку свої роботи, тобто фахівці будь-якої сфери — наукової, навчальної, просвітницької, політичної тощо. Призначення видавничої термінології — допомогти зрозуміти теоретичні та практичні знання для підготовки до друку різних видів видань.

Щоб навести лад у цій сфері, унормувати й уніфікувати її, потрібно сформувати систему загальноприйнятих правил, стандартів, за якими необхідно готувати друковані видання. Насамперед потрібно розробити термінологію, тобто підготувати термінологічні словники та стандарти, у яких слова-терміни відповідатимуть складу й структурі поняттєвої системи видавничої справи.

Труднощі, з якими стикаються автори і укладачі термінологічних словників, поля-

гають у тому, що термінологія, як і мова загалом, — це живий організм, який реагує на зміни в життєдіяльності суспільства. З часом щось з'являється нове, а щось стає застарілим. Так, останніми роками в поліграфічній галузі запроваджено чимало новинок технічного прогресу, суттєво змінено технологію виготовлення друкарської продукції. Зокрема, додрукарським етапом редакційно-видавничого процесу, замість машинописного оригіналу, став уже виведений на плівки чи записаний на електронному носіїві у видавництві оригінал-макет майбутнього видання. Ці та інші новації безпосередньо пов'язані з новими правилами і термінологією підготовки й випуску друкованих видань. Крім цього, потрібно ретельно опанувати досить насичене законодавчими та нормативними документами правове поле у сфері видавничої справи.

Нещодавно в Росії розробили комплект нових видавничих стандартів і термінологічних словників. Серед них — словник «Издательские термины и понятия», підготований і виданий Далекосхідним відділенням Російської академії наук. Його було представлено в грудні 2008 року на конференції «Книжкова культура: досвід минулого і проблеми майбутнього», присвяченій 280-річчю академічного книговидавання в Росії під егідою Міжнародної асоціації академії наук, Ради з книговидавання і Російської академії наук у Москві.

Зважаючи на актуальність і слушність підготовки такого видання для науковців, група науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України звернулася до авторки словника, вченого секретаря ДВО РАН Г. П. Нізяєвої з проханням дати дозвіл на переклад і видання її роботи в Україні. Висловлюємо їй щире подяку за можливість видати в перекладі цю величезну потребу для практики наукових установ книжку.

Зауважимо, що було здійснено не просто тотожний, а адаптований та вдосконалений переклад: усі російські джерела й приклади в словнику замінені українськими. Удосконалено ж його за кількома параметрами:

- додано «Зміст» словника і потрібні для практики наукових установ (у видавничій сфері) терміни та визначення понять;
- виправлено некоректно подані терміни, посилання та визначення;
- укладено інверсійні абеткові покажчики українських і російських термінів (терміни-словосполучення з прикметниковими чи дієприкметниковими означеннями подано зі зворотним порядком слів, на перше місце поставлено опорне слово словосполучення із залежними від нього словами), що не тільки дає змогу виділити змістову важливість терміна-словосполучення і показати системну

структуру поняттєвої сфери видавничої справи, але й допомагає користувачам зорієнтуватися в цій царині.

Словник містить 156 однолексемних термінів і термінів-словосполучень. Заслужує на увагу той факт, що до всіх термінів подано російські відповідники й майже до всіх — англійські. Щоправда, англійські відповідники наведено не до кожного терміна-словосполучення, наприклад: *бібліографічний огляд, науковий редактор, перекресне посилання, умовний друкований аркуш, фізичний друкований аркуш, художнє редагування, художній редактор* та ін. Очевидно, це зумовлено тим, що в англійській мові відсутнє позначення таких термінів-словосполучень. У будь-якому разі наявність іншомовних відповідників розширює коло потенційних користувачів словника.

Окремо слід звернути увагу на мовні особливості перекладеного видання. Ідеться передусім про мовне оформлення пропонованих тлумачень і заголовкових статей. У низці випадків спостерігаємо окремі недогляди й огріхи:

1) наявність невмотивованих росіянізмів: див. ст. **Контритул** — ...відомості, приналежні всьому виданню загалом (С. 30). В українській мові відсутнє слово приналежний, оскільки немає його твірної основи приналежати (рос. принадлежать — укр. належати). У наведеному контексті варто вжити слово стосуються: *відомості, які стосуються всього видання загалом*;

2) неправильно визначено граматичну форму іменника: див. ст. **Виноска** — Елемент апарата видання (С. 14, 21, 25, 29, 45-46, 49). Правильно апарату, апарата — це Р. відм. від апарат 'пристрій'; ст. **Книжкове видання** — Видання у вигляді блока... (С. 29). Правильно блоку, оскільки блока < блок 'механізм';

3) наявні орфографічні помилки: ст. **Фронтиспис** (С. 55). Відповідно до чинного правопису треба фронтиспис.

Добре було б поставити наголоси в кожному терміні й терміні-словосполученні, оскільки чимало з них у процесі мовлення неправильно наголошують, наприклад: *бюлетень* замість нормативного *бюлетень*, *видання* замість *видання* (ідеться саме про друковану продукцію), *відомість* (у мн. *відомості*) — див. ст. **Вихідні відомості**, щоб відрізнити від *відомість* ‘документ’; *рукопис* (нормативне), *рукопис* (ненормативне).

Зазначені зауваження стосуються не змістової частини, а лише оформлення словника, вони в жодному разі не применшують

його важливості для видавничої справи і спрямовані на поліпшення цілісного вигляду друкованої праці.

Сподіваємося, що «Словник-довідник основних видавничих термінів (для практики наукових установ)» стане в пригоді українським науковцям, дасть їм змогу опанувати термінологію видавничої справи і сприятиме більш якісному готуванню й випуску друкованої продукції.

Святослав ВЕРБИЧ,
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
Інституту української мови НАН України